

הלכות ברכות סימן מז

טעם לךריו (ר"ן פרק קמא דשבת ופרק כל העצמים פתח דהני בהרהור): ה' ברכות התורה: 'אשר קדשנו במצותיו וצננו (ח) * על דברי תורה. (ט) והערכב נא' וכו' (י) ו'אשר בחר (ז) בננו: ו' 'אומר 'והערכב' עם (ס) (יא) וי"ו: הגה ויש אומרים בלא וי"ו וכן נהגו (רמב"ם פ"ז מהלכות תפלה ורשב"א בשם המאור ואבודרהם). אבל (יב) יותר טוב לומר (ו) [ו] בוי"ו: ז' * אהבת עולם' (יז) * פוטרת ברכת התורה (טו) * אם למד (ז) מיד בלי הפסק: ח (יז) * ויש להסתפק אי סגי בקורא (ס) קריאת שמע סמוך לה מיד בלי הפסק. ולכן (יח) יש לזהר לברך ברכת התורה קדם 'אהבת עולם': ט' יש אומרים (יט) שאם הפסיק בין ברכת התורה ללמודו אין בכך כלום, כוונתו שלא להפסיק ביניהם.

והראשון בסוף פרק קמא דברכות ד' ברכות י"א ח' ויחלטי שם ט' פותחין לפרש שני י' ר"י וי' וינה וספדן כ' ביחידות מדברי הרמב"ם

באר היטב

הרהור לאו כר"ד. לפ"ז יש לזהר לאותן לומדים בעיון מתוך הספר שצוהו להוציא קצת ד"ת כפה אחר הברכה: (ז) בננו. כתב באגרות הרמב"ם דגם הני ויכל לברך בן, מ"א ע"ת. וצ"ל ולומדי תורתך לשמה, כ"ח וישכנה"ם. וכן להתפלל על בני שיקי לומדים וכן בנלא ניגע לריק ולא נלד לבתלה: (ס) וי"ו. דברכה אחת היא, דאלו היתה ברכה בפ"ע היתה פוטחת בברכה. ואע"ג דסמוכה לחברתה היא מ"מ בין דברכות קצרות הן ה"ל לפתח בברוך מידי דהוי אפרקת הבדלה שפוטחת בברוך תאמר בלא וי"ו הני הערכב נא ברכה בפ"ע והני הפסק לאותה דעה ששיל ברכה א' היא. והרא"י ז"ל היה אומר שברכה בפ"ע היא ותיק עונה אמן אחר לעסק בדי"ת ואפי"ה הנה אומר והערכב בוי"ו. ספר נגיד ומצנח וכו' סדר אהרן דלא בפ"ע ע"ש. ויכל"ח אות פנ כמל לעלות אמן אחר לעסק בברך תורה ספיקא הוי. עין בשכנה"ג ובתשובת משה יוסף ח"כ סימן ט: (י) מיד. ואז פוטרת למד של כל היום. ודוקא בברכה אחת רבה צריך ללמד מיד דלא הוי עקר ברכה לברכה התורה אלא לק"ש אמן. אבל ברכת אשר בחר בנו וברכה לעסק בתורה שצוהנו עקר לברכה התורה היא פוטרת כל היום, ר"י ורש"י: (ב) ק"ש. ד"ל דק"ש הוי בברך תפלה, וכו' הוכיח סקרא זאת מדאצטרך

משנה ברורה

גרע נה מהקורא מקרא בלכד דצריך לברך, ואפלו בהרהור לבר מחמיר שלא להרהר בלי'מן שלא ברך ברכת התורה. ולכלי עלמא מחר לעשות אינה פשלת מצוה קדם ברכת התורה, אף-על-גב דבעת מצוה בודאי היא מהרהר בדין הנה, אפלו הכי מתר, דכל שאינו מתכוון ללמוד אין צריך ברכה [הגר"א לקמן בס"י]: ה' (ח) על דברי תורה. ומקנה מדינותינו לומר 'לעסק בברך תורה'. גר זכול לומר ברכת 'אשר בחר בננו' [אחרונים]: (ט) והערכב נא. ויש מרדקין להוסיף 'וצאצאי צאצאינו', כי כל מי שהוא תלמיד-חכם וכו' וכו' תלמיד-חכם, שוב אין התורה פוסקת מנעו, שצאמר 'לא ימרוש מפיך' וגו': ואין צריך לך, כי בכלל 'וצאצאינו' הוא גם כן בני כנים⁽¹⁾ [מ"א]: (י) ו'אשר בחר. ותמדי תהיה תפלת האב והאם שגורה פיהם להתפלל על בניהם שיהיו לומדי-תורה וצדיקים ובעלי מידות טובות. ויכון מאד בברכה אחת רבה וברכה התורה בשעה שאומרים 'ונתנה אנהנו וצאצאינו' וכן פשאומר בוקא לציין 'למען לא ניגע לריק ולא נלד לבתלה'⁽²⁾. דברכה אחת היא, דברכה אחת הוי הוי לה לפתח בברוך, מידי דהוי אפרקת הבדלה שפוטחת בברוך אף-על-פי שהן סמוכות בין שהן קצרות. והישראלים סבירא לה דשאני ברכות הבדלה שאינן סמוכות, שאם רצה אומר על כל אחד בפני עצמו, על הני ועל הבשמים: (יב) יותר טוב וכו'. כי בנה יצאנו ירי כל הדעות, אבל אם תאמר בלא וי"ו הוי 'הערכב נא' ברכה בפני עצמה והוי הפסק. לאותה דעה שסבירא לה ברכה אחת היא, וכן נהגין בהיום (ט) לומר 'והערכב' בוי"ו⁽³⁾. ולענין צננת אמן אחר 'לעסק בברך תורה' יש דעות בין האחרונים, ורב (י) האחרונים מצידים שלא לצנות אמן, ויכוין שיקבר המברך ברכה זו בלחש⁽⁴⁾: ז' (יג) אהבת עולם. נקט 'אהבת עולם' לפי מה שפסק לקמן בסימן ס סעיף א. אבל להרמ"א שם אומרים 'אהבה רבה' בשחרית. ופשוט דהוא הדין בברכה 'אהבת עולם' בערבית גם-כן שפוטרת⁽⁵⁾, ד"ל בחר טעמא; ונפקא-מנה לענין אם עבר וישן שנת קבע על משחו קדם, לדעת המחבר לקמן בסעיף יא דשנת קבע הוי הפסק, ואפלו לפי המנהג שנהגין פדעת הש"אומרים שם להקל⁽⁶⁾, מכל מקום טוב יותר שיקבר בברכה 'אהבת עולם' לפטר, לצאת ידי דעת רב הפוסקים המחמירין בזה, פמבאר לקמן במשנה ברורה, עין שם. ועין בבאר הגולה עוד נפקא-מנה: (יד) פוטרת. שיש בה מעין ברכת התורה: 'ותן בלבנו ללמוד וללמד לשמו ולעשות ולקיים וכו''. ולכאורה מדידתם משמע דאפלו לא פנו בעת הברכה לפטר בנה ברכת התורה סגי, ועין בבאר הגולה: (טו) אם למד. בברכה 'אהבה רבה' (י"א) בין דנתן העקר לקריאת שמע לא מתחין לשם ברכת התורה אלא בשונה מיד. וכתב הלבוש שאף אם התפלל וסיום התפלה אינו נקרא בנה הפסק, בין שאחר-כך למד מיד: (טז) מיד. אפלו מעט לשם מצות לומר, ואז שוב לא יצטרך לברך (יז) כל אותו היום אפלו הפסיק ועמד וחסד ללמודו, על דרך שיתבאר לקמה בברכה התורה: ח (יז) ויש להסתפק. ד"ש לומר (יג) דקריאת שמע הוי רק בברכה-תפלה בין שאינו אומר זה לשם למוד⁽⁷⁾. ועין בבאר הגולה שהוכיח בפשיטות דאין קריאת שמע מוציל לזה. אחר-כך מצאתי גס'ין בספר אליהו רבא שהביא כן מהרבה פוסקים ופסק כן להלכה. ונראה דאם קרא קריאת שמע לאחר זמן קריאת שמע דהוי בקורא בתורה, אפשר דלכלי עלמא אין צריך לחזור ולברך אפלו אם לא למד אחר-כך מיד⁽⁸⁾: (יח) יש לזהר. דשמוא (יד) לשבח ללמוד תכף לאחר התפלה: ט' (יט) שאם הפסיק, טעמם, דדוקא ב'אהבה רבה' דלא הוי עקר ברכה לברכה התורה, אז אינו פוטר אלא-אם-כן למד מיד

שער הציון

(ט) הי"אדם: (י) הטעם והוא ופ"י מדין וד"י מדין: (י"א) הרא"ש: (י"ב) לבוש ומגן אברהם: (י"ג) ביחידות: (י"ד) גם אפשר דכונת השלחן-ערוך אם אין דעתו ללמוד מיד:

שערי תשובה

שכתב: השומע ד"ת צריך לברך בין ששומע בעונה צריך מהרהר וגם שהקברך לא תפסיק שקרי כל היום תל עלי חובת למוד ובהיות איצ ללמוד מיד ע"ש. וכן בפתי"ב שכתב לישב מהיה דסי' קמא דהעולה לתורה יקרא בנחה עם הש"ץ שלא תהיה ברכתו בלחש ע"ש ובס"י ובפ"י ושאולת-י"ב"ץ ח"א ס' עה ובשו"ת וקדא-ה"ר סימן ס'. ונראה להסתמי שאף שאינו רוצה ללמוד בעצמו רק שומע סמוך שולמד ושומע שיקבר ברכת התורה קדם ולא נסי להתרחק בלכד: [ו] בוי"ו. עבה"ט. ובס"י כתב ששקא לברך י"ל ששקנה שומע מפי אחרים

באר הגולה

שכתבנו, ודוק: * ברכת אהבת עולם וכו'. עין במשנה ברורה. ועוד נפקא-מנה למי שאינו רגיל ללמוד שרצה ללמוד ספק אחר ערכית, דאינו צריך לברך אפלו לדעת המחבר לקמן בסעיף י' לפי מה שכתב המגן אברהם שם דמתחיל בהפסק כמי שאינו רגיל ללמוד על לפסדו: * פוטרת. עין במשנה ברורה. ומדברי תלמידי רבנו יונה שם בשמע לבאורה דאם יודע בודאי שלא בן, או כגון שזכור שלא אחר ברכת התורה עד אחר שאמר אהבה רבה, אין אהבה רבה פוטרת⁽¹⁾: אבל מדברי הרא"ש שם לפי מה שהסביר סבת הירושלמי שצוהנו לשנות על אחר, לכאורה אין לחלק בזה. אך נראה זה מצאתי אחר-כך בפרי"ק ג' סימן י"ב, דאם רוצה ויכל לכוין בפריש בברכה אהבה רבה שלא לפטר לברכה התורה, רבנן דכלי עלמא אינו יוצא⁽²⁾. אפלו לקמן דאמר מצות אינן צריכות פניה, עין שם. ולכלי עלמא וכו' הפרי"ק ג' כלל דברי תלמידי רבנו יונה ה"ל⁽³⁾: * אם למד מיד. עין במשנה ברורה בשם הלבוש. אחר-כך מצאתי ביומא מנה בספר אור ורוע הודול, דדוקא אם הפליג בעסקיו בין ברכת אהבה רבה ללמוד, מיהו, כל ענין תפלה וגם שהולכים אחר ספריהם להביאם לבית-המדרש אין זה הפסק, עד כאן לשונו. ונראה דדוקא אם לא הפסיק בדבור, אבל אם הפסיק בדבור שלא מענינו, גם להאזין נרע ויחזר ויברך: * ויש להסתפק. עין במשנה ברורה. ונראה לי שאם נצטרף לזה עוד שישלש ביום שנת קבע, לכלי עלמא יש לקמן על זה ולברך, כי בלא הכי כמעט כל הפוסקים מצריכין

הלכות ברכות סימן מז

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יט]

אם ארע לו שהפסיק אחר ברכת התורה⁽²³⁾.

(23) ולדברים שבקדושה כגון קדיש וקדושה, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה כו) שיש להיזהר שלא להפסיק ולענות אותם בין הברכה ללימוד.

[משנ"ב ס"ק כב]

המסתמא אקרינן דהיי דעתה אם יזדמן שייכול ללמוד אפילו בשעה שאין רגיל ללמוד שילמד⁽²⁴⁾.

(24) ונשים שאינן חייבות ללמוד, כתב הצ"ח (ברכות יא, ב ד"ה ואומר) שהיבות לכאורה לברך כל פעם שמתחילות ללמוד, שהרי דוקא באיש אין זה היסח הדעת כי דעתו שבשיוכל ללמוד יחזור ללמוד, מה שאין כן באשה שאינה מחויבת, ומסיים הצ"ח שלא ראה כתוב כן בראשונים ובאחרונים.

[משנ"ב ס"ק כג]

רוצה לומר שנת עראי, דהיינו שהתקנסם במקום על אצילי ידיו ואפילו בלילה⁽²⁵⁾.

(25) ואם ישן בלילה על מיטתו אפילו עם בגדיו, כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' שלו) שנחשב כשינת קבע, וכן הורה הגר"ש אלישיב (שבות יצחק ח"ח עניני ברכות פ"כ אות ז) ובספר פניני תפלה עמ' מו-מט) שכל שישן על גבי מיטתו נחשב לשינת קבע, ואפילו אם ישן כן בתחילת הלילה ודעתו לקום ולחזור ולישון עוד את שינת הלילה שלו, ודוקא אם ישן על אצילי ידיו נחשב כשינת עראי. [וראה להלן ס"ק כט מה יברך אחרי השינה הראשונה]. מאידך, בשו"ת קרן לדוד (ח"א סי' יא ד"ה והנה בני"ד) כתב שאם ישן בבגדיו על מיטתו ודעתו לקום ולישון אחר כך שינת קבע, לא יברך לאחר השינה הראשונה ברכות התורה, כיון שמוכח ממעשיו שהיא שינת עראי וכונתו רק להסיר את התנומה מעיניו ואחר כך לחזור ולישון שינת קבע, ולכן רק לאחר שיקום משנת הקבע יברך ברכות התורה. וכן דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ו דבר הלכה אות ג). ולכן נהג הגר"ש אויערבך (שבות יצחק שם) שבבילות שבת הארוכים אחר הסעודה היה ישן כשעה על מיטתו ולא היה מברך לפני לימודו כיון שהיה ישן בבגדיו ורק כשעה. וכן דעת החזון איש (ארחות רבינו ח"ג עמ' רג והגר"ח קניבסקי בשמו בספר אשי ישראל בסוף הספר תשובה כח) שאם ישן דרך עראי עם בגדיו אפילו כמה שעות בלילה ואפילו על גבי מיטה, אין צריך לברך אחר כך ברכות התורה, אלא אם פשט בגדיו שאז היא שינת קבע גם אם ישן רק מעט.

ולענין שינת קבע ביום שנחלקו הפוסקים להלן (סי"א) אם צריך לברך אחריה ברכות התורה, דעת האדרי"ת (לוח ארץ ישראל הו"ר) ששיעור השינה הוא שתין נשמי', והגר"ש אויערבך (הליכות שלמה שם פ"ו ס"א) הורה לגבי שינת קבע בלילה שאם ישן חצי שעה מברך אחריה ברכות התורה.

ולענין ברכת על נטילת ידים לאחר השינה כתב המשנ"ב לעיל (סי' ד ס"ק לד) שאפילו בלילה אם ישן פחות משתין נשמי' לא יברך. ובבית"ל שם (ס"ז ד"ה דוד) הביא מחלוקת כמה הוא שיעור שתין נשמי' שיש אומרים שהוא שלש שעות ויש אומרים שהוא יותר מחצי שעה ויש אומרים שהוא מעט יותר משלש דקות. וכן לגבי ברכות אלקי נשמה והמעביר שינה, כתב במשנ"ב לעיל (סי' מו ס"ק כד) שאם ישן בלילה שתין נשמי' לכולי עלמא צריך לברך אותן. והקצו"ש (סי' ב ס"ח) כתב לענין נטילת ידים לאחר שינה שאם ישן ביום שתין נשמי' שהוא חצי שעה יטול ידיו, וכן כתב הקצות השלחן (ס"ב בדה"ש ס"ק א) שכיון שספק ברכות להקל יש

לנהוג כפי הדעה הממוצעת שהיא חצי שעה. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"א תשובה ז) לגבי שינת הלילה. וכן דעת הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה דיני נטילת ידים שחרית תשובה רפה) לענין חיוב נטילת ידים בברכה [לדעת הרא"ש] שהוא כשישן חצי שעה בלילה.

ולענין המפסיק בשינת עראי באמצע סעודתו שכתב השו"ע לקמן (סי' קע"ח ס"ז) שאינו צריך לחזור ולברך ברכת המוציא, כתב המשנ"ב שם (ס"ק מו) ששינת עראי היא כשנאנס בשינה ואפילו אם ישן בערך שעה, אבל אם ישן על מיטתו שינת קבע צריך לחזור ולברך.

ודעת הגר"ח שיינברג (חידושי בתרא שם), שלשינת קבע אין שיעור בזמן כמה ישן אלא תלוי הדבר בכונתו, שאם מתחילה היתה כונתו לישון שינת עראי בלבד או אפילו אם ישן על מיטתו הרי זו שינת עראי, ואם כונתו לישון שינת קבע אפילו אם לבסוף התעורר לאחר זמן קצר נחשב הדבר כהיסח הדעת, וכשנרדם על כיסא בדרך כלל היא שינת עראי. והוסף הגר"ח שיינברג (צהר, אהל ברך עמ' תג) בהגדרת שינת קבע ועראי, שודאי יש פעמים שמתכוון לישון ונחשב לעראי, ויש שישן אפילו שלא על גבי מיטתו ונחשב כקבע, שאם דעתו לשקוע בשינה גמורה ועמוקה גם אם אינה על מיטתו נחשבת לשינת קבע, ואם רצונו לישון שינה מוגבלת, וכמו מי שכבר ישן בלילה וקם ללמוד אך חזר לישון קצת עד שיאיר היום, כיון שהגביל את עצמו בשינה אפילו שישן על מיטתו נחשב בעראי.

ולגבי הישן כל הלילה שלא בשכיבה, הורה הגר"ש אלישיב (פניני תפילה עמ' ג), שאם כך הרגלו, וכן הנוסע במטוס שישן בלילה שלא בשכיבה, נחשב לשינת קבע, וצריך לברך ברכות התורה.

ולגבי איסור שינה כשהוא לבוש בתפילין כתב המשנ"ב לעיל (סי' מד ס"ק ד) שיש אומרים שאין לה שיעור, ויש אומרים שער שיעור הילוך מאה אמה שהוא חלק אחד מס"ז חלקים בשעה אינו נחשב אפילו לשינת עראי. אכן לגבי שינה חוץ לסוכה כתב לקמן (סי' תרלט ס"ק יא) רק כדעה שפחות משיעור הילוך מאה אמה אינו נחשב אפילו לשינת עראי.

[משנ"ב ס"ק כז]

לפי שפ"ס שם אינו מסיי' דעתו צדין מללמוד אחר-כך; ועוד, שפ"ס שם צריך לזהר בדיניהם, כמו בגלוי טפח וטפסחים בבית-הפסא⁽²⁶⁾.

(26) אמנם לגבי תפילין כתב לעיל (סי' כה ס"ק מו) שהיוצא מבית הכסא חייב לחזור ולברך כשמניחו גם אם כשחלצן היתה דעתו לחזור ללבושן, כיון שאין רשאי להיכנס בהן לבית הכסא. ולפי הטעם השני כאן החילוק מובן, שבתפילין אין שום דין שמקיים מחמתן בבית הכסא, אך תלמוד תורה כיון שיש דינים שחייב לקיימם בבית הכסא אינו צריך לשוב ולברך.

והערך השלחן (סכ"ב) כתב שאינו דומה לתפילין שאינן חובה עליו כל היום, ועל כן כניסתו למקום שאינו יכול להניחן נחשב להפסק, מה שאין כן תלמוד תורה שהוא חובה עליו כל היום וכל הלילה, ולכן שום דבר אינו נחשב הפסק.

[משנ"ב ס"ק כח]

אפילו בתחלת הלילה⁽²⁷⁾ חשיב הפסק⁽²⁸⁾ וכו', אף אם אפ"ש לו, יראה לשמ"ע ברכת התורה מאחר ויאמר לו שייכנס להוציא בהפסקות⁽²⁹⁾.

(27) ואם ישן מהזמן שמלפני שקיעת החמה עד אחרי צאת הכוכבים, הורה הגר"ש אלישיב (פניני תפילה עמ' מג) שצריך המשך במילואים עמוד 11

מילואים הלכות ברכות השחר סימן מו

המשך מעמוד קודם

ובתשעה באב ברכת 'שעשה לי כל צרכי' וברכת 'המעביר שינה', אלא רק במוצאי יום כיפור ותשעה באב לאחר שנעל את נעליו ורחץ את עינו, וכדעת השו"ע שברכות אלו אינן על מנהגו של עולם ואם לא התחייב בהן לא יברכן, וכמו שפסק הגר"א (מעשה רב אות ט). ומטעם זה גם הורה החזו"א (ארחות רבנו ח"ב עמ' קנ) שאצל לא יברך 'שעשה לי כל צרכי'. והטעם שלא בירך (הגר"א) 'המעביר שינה', ביאר הגרי"מ שטרנבוך (הלכות הגר"א ומנהגיו אות יב), כיון שבימים אלו אינו יכול לרחץ את עפעפי עינו.

(32) וכן חולה המשותק בגופו, כתב הכף החיים (סי"ק מו) שיכול לברך ברכת 'זקף כפופים'.

תפילה עמ' ג, שאם כך הרגלו, וכן הנוסע במטוס שישן בלילה שלא בשכיבה, נחשב לשונת קבע וצריך לברך ברכות התורה. וראה לקמן (סי' מז ס"ק כג) מה שכתבנו עוד.

[משנ"ב ס"ק כה]

לא נתחייב⁽³¹⁾ וכו', סוקא מקור ברכת פוקת עניים⁽³²⁾.

(31) וכן ביום כיפור ותשעה באב שאסור לנעול נעליים, כתב לקמן (סי' תקנ"ד ס"ק לא) שיכול לברך 'שעשה לי כל צרכי'.

וכן אצל בתוך שבעת ימי אבלותו אף שאסור לו לנעול נעליים, כתב הערוך השלחן (סי"ג) שיברך 'שעשה לי כל צרכי'.

והחזו"א (דינים והנהגות פי"ט אות ט) נהג שלא לברך ביום כיפור

הלכות ברכות השחר סימן מו

המשך מעמוד 150

ואם נמצא לפני סוף זמן קריאת שמע של המג"א, כתב הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ז סי"ב ובשיח הלכה סי' כה ס"ק לה) שיקרא קריאת שמע ויתנה שאם עיקר הזמן כהמג"א יצא בזה ידי חובה, ואם לאו הריהו בקורא בתורה. והוסיף, שכשעשה כן אינו חייב להניח תפילין, כיון שרוב העולם נוהג בזמן של הגר"א, אבל אם חושש שיעבור גם הזמן של הגר"א, יניח תפילין. מאידך, דעת הגר"י קרליץ (חוט שני יום טוב וחול המועד ענינים שונים אות ג) שגם אם עומד לפני סוף זמן קריאת שמע של המג"א יניח תפילין, ורק אם חושש שאם יניח תפילין לא יספיק לקרוא קריאת שמע לפני סוף זמן קריאת שמע של המג"א, יקרא אז קריאת שמע גם בלא תפילין. והגר"ח קניבסקי (שיח תפילה שאלה ח) כתב, שבאופן זה מוטב שיניח תפילין ויקרא קריאת שמע לפי הגר"א. וראה מה שכתבנו לקמן סי' נח ס"ק ה.

הגר"א ינהג כן. אמנם, בשעה"צ לקמן (סי' צ ס"ק מא) כתב שגם באופן זה שיעבור רק זמן קריאת שמע, יקרא קריאת שמע עם הברכות ויתפלל שמונה עשרה ביחידות, וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק לג]

אֶלֶּאֱסִיפֵן הַיָּמִים תִּפְלִין מִקֶּדֶם⁽⁴⁴⁾ וכו', אל יקנע מתקנת זה המצוות 'עשה דקריאת שמע'⁽⁴⁵⁾.

(44) אמנם בביה"ל לקמן (סי' נח ס"א ד"ה ומצה) כתב, שמי שזהיר לקרוא קריאת שמע עם הנץ יזהר לקרותה בזמנה סמוך להנץ, אפילו אם אין לו תפילין באותו זמן.

(45) וגם אם מסופק אם יעבור זמן קריאת שמע עד שיביאו לו תפילין, כתב לקמן (סי' נח ס"ק ה) שלא ימתין לכך ויקרא קריאת שמע.

הלכות ברכות סימן מו

המשך מעמוד עו

(הליכות שלמה תפלה פ"ז ס"ה) שעל שמיעת דברי תורה צריך לברך, אך אם שומע דברי תורה מהקלטה יש להסתפק אם צריך לברך.

[ביה"ל ד"ה המהרהר]

אֶלֶּא דִּסְבִּירָא לֵה דָּגִם סְהִירָהוּ הוּא מִצְוָה⁽⁴¹⁾.

(11) וחייב הברכה על הרהור בדברי תורה לדעות שהרהור כדיבור, כתב המורומי שרה (ברכות ב, ב ד"ה שם במשנה) שהברכה ודאי אינה מהתורה. והורה הגר"ש אלישיב (הערות על מסכת ברכות יא, ב ד"ה והנה) שאין לברך על הרהור בדברי תורה, כיון שהגר"א נשאר בצריך עיון, ולא הכריע בזה.

והשערי תשובה (סי' ג) כתב בשם שו"ת הלכות קטנות (נח"ב סי' קנט) שיברך, ששמיעה עדיפה מהרהור משום ש'שומע כעונה', מאידך, בשו"ת האלף לך שלמה (ארו"ח סי' לה) סובר שדיני כהרהור, ואין לברך.

והגר"ח קניבסקי (במכתב לעלון 'דרשו' גליון 3) כתב שכל השומע שיעור בדברי תורה ואפילו בקלטת או בטלפון, צריך לברך, לגר"א משום שצריך לברך על כל הרהור [וראה מה שכתבנו בביה"ל ד"ה המהרהר], ואף לחולקים על הגר"א, בשמיעה צריך לברך, וכמו שמוכח מדברי התוס' (ברכות ב, ב ד"ה כדאשכחן) ששמיעת דברי תורה היא מצוה בפני עצמה, ואין צריך שומע ומשמיע. ודעת הגרש"ז אויערבך

הלכות ברכות סימן מו

המשך מעמוד עז

שלא קרא קריאת שמע, כתב הפתחי תשובה (סי"ב) שקודם שיקרא קריאת שמע עליו לברך ברכות התורה, וכן הורה הגר"ש אלישיב (פניני תפילה עמ' מט).

(29) וכשאנו יכול לשמוע מאחר, משמע במשנ"ב שיכול להמשיך

לברך, מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ז דבר הלכה עמ' ג) שלא יברך, וטוב שיכוון בברכת 'אהבת עולם' של ערבית שתעלה לו לברכות התורה.

(28) ולכן אם בלילה שכח לקרוא קריאת שמע ונדרם, והתעורר וזכר

מילואים הלכות פְּרָכּוֹת סִימָן מו המשך מעמוד קודם

31 והישן בתחילת הלילה על דעת לקום ואחר כך לישון עוד פעם, שכתבנו לעיל (סי' ב) שנחלקו הפוסקים אם יברך ברכות התורה אחר השינה הראשונה, הורה הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' מז) בשם הא"א (בוטשאטש, סי' א) לענין מי שישן בתחילת הלילה בבגדיו, שלאחר השינה הראשונה יברך בריך רחמנא מלבא דעלמא דיהיב לנו אורייתא, ויכוון לצאת בה ידי חובה רק עד שינת הקבע של אותו הלילה [כדי שיוכל לברך בבוקר ברכת התורה בשם ומלכות] וילמד, ובבוקר לאחר שינת הקבע יברך ברכות התורה בשם ומלכות. וכעין זה כתב גם בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' ז).

ודעת הגר"י אלישיב (שבות יצחק גר שבת פ"ב הע' ב) שלא יברך בנוסח בריך רחמנא וכו', שבמקום ספק ברכות יש אחרונים הסוברים שגם בלשון לע"ז עובר משום 'לא תשא'. אלא שדעתו שם (אות ה) שבאופן זה אינו בגדר ספק ברכה, אלא כהסברים שדאי צריך לברך ברכת התורה אחר השינה שבתחילת הלילה [ראה לעיל סי' ב], ויכוון שהברכה תפטור רק עד שישן שוב בלילה, ואז בבוקר יחזור ויברך. עוד כתב שם (הע' מה) בשם הגר"ש אלישיב, שלא ישתמש בעיצה זו כשחושב להיות ניעור כל הלילה, דהיינו שאין לכוון בבוקר שקודם לכן שהברכה תפטור רק עד יום המחרת בבוקר. וראה עוד מה שכתבנו לקמן סי' תצד ס"ק א.

ללמוד, שכתב 'אם אפשר לו' ישמע ברכה מאחר, ומשמע שאם אין שם אחר יכול ללמוד, וכן הורה החזו"א (דינים והנהגות פ"א אות יב) שיכול להמשיך ללמוד, וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה סי' צא אות א וסי' יח אות ח ובהליכות שלמה תפלה פ"ו דבר הלכה אות ט) ואף שדאי חייב לברך אלא שהוא אנוס מלברך, וכן הורה הגר"י אלישיב (קובץ תשובות ח"א סי' ט, ופניני תפילה עמ' לח) וכן הורה הגר"ח מבריסק (אסופות הגר"ח ברכות סי' ד) שמוותר לו ללמוד. מאידך, דעת הגר"פ פראנק (הובא בשו"ת מנחת שלמה שם) שהברכה מעכבת, ואסור ללמוד בלי ברכות התורה, ולימודו נחשב כעבירה, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' עז אות ב). וראה מה שכתבנו לקמן סי' תצד ס"ק א.

(משנ"ב שם)

ואם היה לישן ביום שנת קבע על מִשְׁתִּי³⁰¹.

30 ראה לעיל (סי' ב) שביארנו מה נחשב לשינת קבע. והגר"ח קניבסקי כתב (אשי ישראל פ"ו הע' עה ובשו"ת בסוף הספר תשובה ל) שדעת החזו"א שלמעשה אין לברך לאחר שינת היום, שכל שינה ביום נחשבת עראי.

(משנ"ב ס"ק כט)

אין צריך לחזור ולברך³¹.

הלכות פְּרָכּוֹת סִימָן נא המשך מעמוד עט

וכן בקדושת יוצר אור וקדושה דסידרא, כתב האדר"ת (סידור תפילת דוד נפש דוד עמ' מד) שיענה. מאידך, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ח אות ב) כתב שלא יענה.

14 וכששומע קדיש או קדושה ממנין אחר, כתב הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ו סי' ב) שאף שהרשות בידו לענות עמהם אם ירצה, בכל זאת אם הדבר מפריעו מלכוון בראיו וגם ניכר הדבר שהוא אינו נמנה על המנין האחר, עדיף שלא יענה אלא ימשיך בתפילתו, כדי שיוכל לומר פסוקי דומרה בראיו. מאידך, לדעת החזו"א (אשי ישראל פ"ב הע' טב, ודעת נוטה ה' תפילה תשובה שח) חייב לענות אף כששומע ממנין אחר, וראה מה שכתבנו לקמן סי' נה ס"ק ס וסי' קבה ס"ק א, וסי' רטו ס"ק ח.

(משנ"ב ס"ק י)

בְּאֶמְצַע פְּסוּקֵי דְּמִנְחָה¹⁵ וְלִזְמַר אַחֲרֵיהֶן פְּסוּקִים הַנִּזְכָּרִים¹⁶ וכו', אין לקרות לספר־תורה לכתחלה מי שְׁעוֹמֵד בְּאֶמְצַע פְּסוּקֵי דְּמִנְחָה¹⁷.

15 ולברך ברכות השחר באמצע פסוקי דומרה, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"ה הע' טה) שלא יברך, אלא בין 'ישתבח' ל'יוצר' יברך את הברכות שאי אפשר לברכן לאחר שמונה עשרה.

16 ולענין עיקר הדין לומר פסוקים אחרי ברכת התורה, כתב לקמן (סי' קלט ס"ק ל) שמשפיק פסוק אחד להיחשב תלמוד תורה.

17 ולקרא בתורה כשאין מי שיקרא בתורה, כתב לקמן (סי' סו ס"ק בו) שמשום כבוד התורה יפסיק ויקרא אפילו כשעומד בקריאת שמע וברכותיה.

בשם החיד"א (קשר גודל סי' ז אות לה) וכן הביא הכף החיים (שם) שאפשר לומר את הקדיש באמצע פסוקי דומרה. והוסיפו שם שבסידור בית עובד (דיני פסוקי דומרה אות יג) כתב שלא יאמר את הקדיש, שכיון שלא היה מנין לפני 'הודו' לא התחייבו הציבור לומר קדיש. ומטעם זה כתבו הבאר היטב (סי' ג ס"ק ג) והשערי תשובה (סי' נא ס"ק ג) בשם שו"ת פני יהושע (ח"א סי' ה), שחבורה שאמרו תהלים קודם התפילה ולא היה להם מנין, ובאמצע פסוקי דומרה נתאסף מנין, שלא יאמרו אז קדיש, שכיון שלא היה מנין באמירת התהלים, לא התחייבו לומר קדיש, וכדעתו פסק בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ב).

ולענין עניית אמן על 'ויצמח פורקניה', כתבו בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ד סי' יד) והגרש"ז אויערבך (אשי ישראל פ"ז הע' ב) שלא יענה. שיעל אף שהרמב"ם הזכיר בנוסח הקדיש את 'ויצמח פורקניה', מ"מ לא כתב שעונים אחריו אמן, לכן לא יענה באמצע פסוקי דומרה. ויענה רק את האמן הראשון ו'אמן יהא שמיה רבה' וכן אמן שאחר ד'אמין בעלמא' שהוזכר ברמב"ם שיש חיוב לאומרם, וכן אחר 'יתקבל' ואחר 'על ישראל ועל רבנן' יענה.

ובשםפוסק כדי לענות קדיש או קדושה, האם ישתוק כבר מתחילת הקדיש או הקדושה או רק כשעונה, ראה מה שכתבנו לקמן סי' סו ס"ק יט.

13 ואף פסוק 'ימלוך', כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"ז הע' ב) שמוותר לענותו, אך לא יאמר 'עקדש' ו'ובקריאת שמע', כתב במשנ"ב לקמן (סי' סו ס"ק יז) שיענה רק 'קדוש' ו'ברוך כבוד', אבל לא 'ימלוך'. והגרש"ז אויערבך (תשובה מכת"י בספר ועלהו לא יבול ח"א עמ' רסב, רסד) כתב שיכול לומר התוספות שבקדושת שבת, כגון 'אז בקול רעש גדול'.

